

Opetusministeriö
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO
opmkirjaamo@minedu.fi

Viite: lausuntopyyntönnö 9.6.2008 ja 26.6.2008

Monikanavajakelua selvittävän työryhmän raportti (2008:18)

Säveltäjän Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y. esittää lausuntonaan yllä mainitussa asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

1. Pääviestit

- Televisio- ja radio-ohjelmia koskevien tekijänoikeuksien luovutusten tulee perustua vapaaehtoiseen neuvottelu- ja sopimustoimintaan, joka toteuttaa sopimusvapauden periaatetta
- Sekä pakottava tulkintasäännös että siirto-olettama olisivat heikomman osapuolen suojan periaatteen vastaisia, loukkaisivat ohjelmien tekijöiden omaisuudensuojaa ja oikeutta elinkeinon harjoittamiseen, ja johtaisivat kilpailun rajoittumiseen mediamarkkinoilla
- Siirto-olettama johtaisi neuvotteluvoimaltaan heikkojen tekijöiden oikeuksien kertymiseen lähettäjäyritysten IPR-pääomaksi ja mitätöisi tekijöiden ansaintamahdollisuudet tulevilla sähköisen median kasvumarkkinoilla
- Esitetyn kaltaisia lainmuutoksia ei tule säätää.

2. Monikanavatyöryhmän toimeksiannosta ja työskentelystä

Opetusministeriö asetti monikanavajakelua selvittävän työryhmän 21.2.2008 tehtävänsä selvittää, "miten tekijänoikeuslakia tulisi muuttaa niin, että osapuolilla on nykyistä paremmat mahdollisuudet sopia saman lähetyksen samanaikaisesta jakelusta samalle maantieteelliselle alueelle eri jakelukanavissa (ns. monikanavajakelu) tavalla, jossa tekijänoikeudet arvoketjussa varmistetaan". Kuten monikanavatyöryhmän loppuraportti osoittaa, oikeuksien haltijoita ja oikeuksien käyttäjiä edustavien työryhmän jäsenten näkemykset toimeksiannon sisällöstä ja sen edellyttämistä toimenpiteistä poikkesivat merkittävästi toisistaan.

Jo työskentelyn alkuvaiheessa oli esillä myös vaihtoehto, jonka mukaan mitään *muutoksia ei tarvita*. Oikeudenhaltijoiden edustajat toivat toistuvasti esille, että ei ole mitään esteitä sopia monikanavajakelusta nykyisen tekijänoikeuslain puitteissa täysin osapuolten haluamalla tavalla. "Nykyistä paremmat mahdollisuudet sopia" -edellytys oli siten lähtökohtaisesti erikoinen, sillä sopimusvapauden periaate kattaa kaiken tarpeellisen. Työryhmä ei lopulta päässyt selvyteen edes siitä, liittyykö monikanavajakelua koskevaan sopimustoimintaan lainsäädännöllisesti ratkaistavissa olevia ongelmia. Sen paremmin työryhmän kiirehtivä ja hajanainen työskentelytapa kuin sen loppuraporttikaan ei vastaa tämänkaltaisilta taustaselvityksiltä vaadittavaa tasoa.

3. Käyttäjien ehdotus pakottavasta lainsäädännöstä

Tekijänoikeuden luovutusten kiistattomana lähtökohtana sekä Suomessa että kansainvälisesti on sopimusvapaus: tekijällä on oikeus päättää siitä, sopiiko hän oikeutensa luovuttamisesta, kenen kanssa hän sopii ja millaisin ehdoin ja rajauksin.¹ Vastaavasti oikeuksien hankkijalla on sama harkintavalta siitä, millaisia tekijänoikeudellisia sopimuksia hän haluaa tehdä.

Tekijänoikeus on haltijalleen kuuluva varallisuusarvoinen etuus, joka nauttii perustuslain 15 §:n turvaamaa omaisuudensuojaa. Tiettyä tekijänoikeuden elementtiä tai osaa koskeva tekijän sopimusvapauden rajoittaminen merkitsee samalla puuttumista tekijän omaisuudensuojaan, koska teoksen taloudellisen hyödyntämisen käytännössä merkittävin muoto on sopimuksin luovuttaa siihen kohdistuvia vastikkeellisia käyttöoikeuksia. Tekijän sopimusoikeuden kaventaminen asettaa myös esteen perustuslain 18 §:n suojaamalle jokaisen oikeudelle hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.

Omaisuudensuojan keskeisenä tarkoituksena on suojata *yksilöiden* taloudellista toimintavapautta. Asettumalla tukemaan käyttäjien ehdotusta julkinen valta ryhtyisi pönkittämään *suurten mediayritysten* taloudellista toimintavapautta, kun sen tulisi toimia täsmälleen päinvastoin. Kun kyse on keskenään erivertaisista osapuolista, julkisen vallan tulee pyrkiä ratkaisuihin, jotka pikemminkin tasapainottavat tällaisia erivertaisuuksia kuin vahvistavat niitä².

Käyttäjien puolelta on systemaattisesti esitetty pakottavan lainsäädännön tueksi, että se "tasapainottaa neuvotteluasemaa monopoliasemassa olevien tekijänoikeusjärjestöjen ja käyttäjien välillä". On syytä oikaista kaksi asiaa: 1) monopoli, oikeammin määräävä markkina-asema ei ole kielletty vaan kiellettyä on sen *väärinkäyttö* 2) tekijänoikeusjärjestöjen välittämät oikeudet muodostavat vain osan lähettäjäyritysten tarvitsemista tekijän- ja lähioikeuksista, sillä valtaosa av-tuotantojen oikeuksista on peräisin yksittäisiltä tekijöiltä, esittäjiltä ja tuottajilta.

Lähettäjäyritysten ja *tekijänoikeusjärjestöjen* välinen neuvotteluasema lienee melko tasapainoinen sikäli, että molemmissa organisaatioissa neuvottelutoiminta on tekijänoikeusasioihin perehtyneiden asiantuntijoiden vastuulla ja osapuolet kykenevät osoittamaan sopimustoimintaan riittävät resurssit. Määräävän markkina-aseman käyttöä valvovat kilpailuviranomaiset, jotka puuttuvat tarvittaessa järjestöjen toimintaan.

Suuren mediayrityksen ja *yksittäisen tekijän* välinen neuvotteluasema sen sijaan on lähtökohtaisesti epätasapainoinen. Oikeusjärjestyksemme tunnustaa yleisesti niin sanotun *heikomman osapuolen suojan* periaatteen niin yksityisoikeuden kuin julkisoikeudenkin puolella. Sopimusoikeudessa se realisoituu silloin, kun osapuolella ei ole tosiasiasa mahdollisuutta tehdä tasapuolista sopimusta taloudellisten, sosiaalisten tai juridisten syiden vuoksi. Suojan tavoitteena voidaan pitää sitä, että osapuolten välistä lähtökohtaista eriarvoisuutta tulisi muuttaa oikeudellisin keinoin vähintään niin, että sopimussuhdetta voitaisiin pitää toimivana eikä alistus- tai pakkosuhteena³. Käytännössä keino heikomman osapuolen suojaamiseen on sopimusvapauden rajoittaminen *heikomman osapuolen hyväksi*. Tekijöiden sopimusvapauden rajoittaminen käyttäjien hyväksi puolestaan toteuttaisi *vahvemman osapuolen* suojaa ainutlaatuisella tavalla.

¹ Esim. Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus (2006), s. 281-282; Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet (2005), s. 310; Ricketson-Ginsburg: The Berne Convention and Beyond, Vol.1 (2006), s. 739

² Länsineva: Perusoikeudet ja varallisuussuhteet (2002), s. 147

³ Saarnilehto (toim.): Varallisuus oikeuden kantavat periaatteet (2000), s. 98-99

4. Puheenjohtajan ehdotus siirto-olettamasta

Ehdotus monikanavajakelua koskevaksi olettamasäännökseksi on nähtävä vasten edellä esitettyä taustaa. Olettama on mielekäs vain siinä tarkoituksessa, että se ohjaa sopimuskäytäntöä. Kuten edellä on todettu, rakenteeltaan epätasapainoisissa sopimussuhteissa lainsäätäjän ohjauskeino on antaa säännöksiä *heikomman osapuolen hyväksi*. Tästä ei ole nyt kysymys. Puheenjohtajan esityksen perustelujen mukaan (s. 2) "tavoitteena on tarjota oikeuksien luovutuksen osapuolille vaihtoehto, josta osapuolet voivat halutessaan sopimuksellaan poiketa". Tosiasiallisesti olettamasta poikkeamista voi vaatia vain sellainen osapuoli, jolla on riittävä neuvotteluvoima ja osaaminen vaihtoehtoisen tarjouksen tekemiseen. Jolla niitä ei ole, joutuu tyytymään lähettäjäyrittäjien hyväksi säädettyyn olettamaan. Jäljelle jäävä sopimusvapaus typistyy siten pelkäksi ota-tai-jätä -tilanteeksi.

Siirto-olettama ei edistä sopimista vaan *sopimatta jättämistä*. Kun olettama jo sellaisenaan sisältää oikeuksien hankkijan tavoitetilan, ei intressiä vaihtoehtoiseen sopimiseen enää ole eikä neuvotteluvoimaltaan heikko toinen osapuoli sellaista pysty luomaan. Sopimuskäytäntö ohjautuu siis olettaman osoittamaan suuntaan juuri siellä, missä on *eniten menetettävää ja vähiten muita vaihtoehtoja*, ts. yksittäisten tekijöiden, esittäjien ja pienten tuotantoyritysten suunnalla. Oltaisiin vaikutuksiltaan *hyvin lähellä* käyttäjien esittämää pakottavaa lainsäädäntöä. Olettamasäännöksellä lainsäätaja samalla tukisi kehitystä, jossa tekijöiden, esittäjien ja pientuottajien tulevia kasvumarkkinoita koskevat tekijänoikeudet vähitellen kertyvät lähettäjyrittäjien omaisuudeksi ja IPR-pääomaksi, sen sijaan että ne hyödyttäisivät luovan alan ruohonjuuritasoa ja jakaisivat lisäarvoa ja hyvinvointia mahdollisimman tasaisesti ja pitkäkestoisesti.

Kehityksen todennäköisyyttä kuvastaa tuore uutinen (IT-viikko 2.9.2008), jonka mukaan Nelonen-kanava on joutunut lopettamaan mobiilitv-lähetyksensä amerikkalaisten sarjojen esitysoikeuksien puuttumisen takia. "Amerikkalaiset studiot myyvät esitysoikeuksia erikseen jokaiseen jakelutiehen", vahvistetaan uutisessa neuvotteluvoiman merkitys. Esityskorvaukset, jotka joka tapauksessa joudutaan maksamaan amerikkalaisille mega-studioille, maksettaisiin käytännössä kotimaisten tekijöiden, esittäjien ja pientuottajien lompakosta. Olettama ei siis olisi ratkaisu lähettäjyrittäjien oikeuksien hankintaan, mutta se *heikentäisi ennennäkemättömällä tavalla* kotimaisten tekijöiden, esittäjien ja tuottajien suojaa suhteessa ulkomaisiin oikeudenhaltijoihin.

5. Asian jatkoselvittämisestä

Tekijänoikeuslainsäädännön kehittämisessä olisi suotavaa *hyvä harkinta ja tasapainoisten ratkaisujen* tavoittelu. Monikanavatyöryhmässä tehty valmistelu ei valitettavasti toteuttanut näitä pyrkimyksiä.

Mikäli monikanavakysymysten selvittämistä jatketaan, tulee lähtökohtana olla *sopimusvapauden* periaate. Neuvottelutoimintaa voisi edesauttaa osapuolten käytettävissä oleva *riitojenratkaisumenettely*, jota monikanavatyöryhmässä ei ehditty lainkaan käsitellä. Oikeuksien kattavuuteen tai saatavuuteen liittyviä mahdollisia ongelmia voidaan ratkaista *sopimuslisenssillä*. Käyttäjäpuolen mukaan ongelmana ei tosin ole edustavuus, vaan jakelukanavakohtaiset *lisäkorvausvaatimukset* (s. 20).

Käyttäjäpuolen tämänkaltaiset kannanotot osoittavat, että lähettäjyrittäjien todellisena päämääränä on saada uusia jakelukanavia koskevat tekijöiden, esittäjien ja tuottajien oikeudet *ilmaiseksi*, ts. samaan hintaan kuin päälähetyksen oikeudet. Pyrkimys on tietenkin täysin vastakkainen tekijöiden ja ohjelmien muiden oikeudenhaltijoiden intresseille: heidän tulee saada *kohtuullinen korvaus* teostensa käytöstä uusissa käyttöyhteyksissä ja uusilla markkinoilla. Tämä toteutuu sopimusvapauden kautta.

Keskeinen kysymys on edelleen se, millä tavoin nykyinen sopimusvapauden perustalle rakentuva toimintamalli estää oikeuksien myymistä ja hankkimista uusia jakeluteitä varten. Tällaista selitystä ei monikanavaryhmässä tai muutoinkaan ole esitetty. Päinvastoin, nykyisen sopimusvapauden puitteissa on jo syntynyt monia kotimaisia sopimuksia esimerkiksi mobiili-televisiosta. Mikäli osapuolilla on neuvotteluhaluutta, syntyy myös sopimuksia.

Helsingissä, syyskuun 5 päivänä 2008

Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y.

Katri Sipilä
toimitusjohtaja

Martti Kivistö
lakiasiaintohtaja

Mikä Teosto on?

Teosto on vuonna 1928 perustettu säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja musiikinkustantajien tekijänoikeusjärjestö. Edustamme noin 19 000:ta kotimaista musiikin tekijää ja kustantajaa, ja lisäksi vastavuoroisuussopimusten kautta noin kahta miljoonaa ulkomaista oikeudenhaltijaa. Keräämistämme musiikin esitys- ja tallennuskorvauksista jaoimme vuonna 2007 oikeudenomistajillemme 89,6 %. Lopuilla 10,4 %:lla katoimme Teoston toimintakulut.

Teosto toimii yhdyssiteenä musiikin tekijöiden ja käyttäjien välillä huolehtien siitä, että musiikin käyttäjät saavat luvat musiikin käyttöön ja että oikeudenomistajat saavat korvaukset teostensa käyttämisestä. Teoston arvoja ovat tehokkuus, avoimuus, muutosvalmius ja luovuus. Oikeuksien hallinnoinnin lisäksi Teosto edistää monin tavoin kansallista kulttuuria. Yhdistyksen aatteelliseen toimintaan kuuluu suomalaisen luovan säveltaiteen edistäminen.